

Про тактику. Теорія перемоги в бою

Теорія тактики має бути позачасовою і застосовною до будь-якої битви, будь-де і будь-коли. На певному рівні військові професіонали знають це вже багато років.

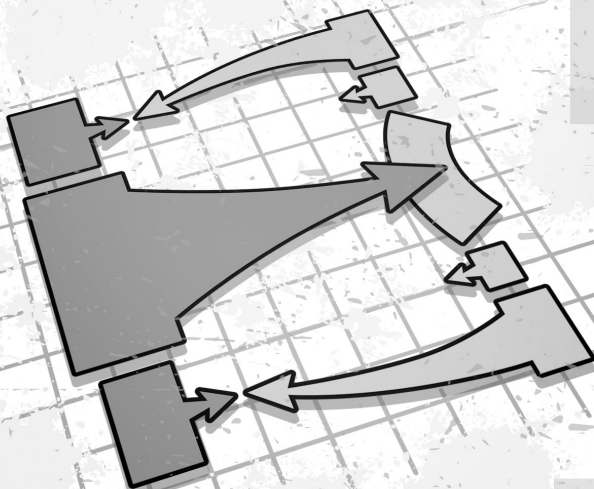
Тактики постійно вивчають битву при Каннах відтоді, як вона відбулася на другий день серпня 216 року до н.е.; битва навіть послужила джерелом натхнення для Плану Шліффена: спроби Німеччини швидко і легко перемогти Францію в перші дні Першої світової війни (план був названий на честь графа Альфреда фон Шліффена, німецького офіцера, який його розробив).

Ця битва з'являлася в багатьох книгах про війну протягом століть, і ця книга не буде винятком.

Б. А. ФРІДМАН

ПРО ТАКТИКУ

ТЕОРІЯ ПЕРЕМОГИ
В БОЮ

Видавництво
«К Н Т»
Київ – 2023

УДК 335
Ф 88

Фрідман Б. А.

Ф 88 Про тактику. Теорія перемоги в бою / Б. А. Фрідман — Київ: Вид. «КНТ», 2023. — 232 с.

ISBN 978-966-370-932-1

Теорія тактики має бути позачасовою і застосовною до будь-якої битви, будь-де і будь-коли. На певному рівні військові професіонали знають це вже багато років.

Тактики постійно вивчають битву при Каннах відтоді, як вона відбулася на другий день серпня 216 року до н.е.; битва навіть послужила джерелом натхнення для Плану Шліффена: спроби Німеччини швидко і легко перемогти Францію в перші дні Першої світової війни (план був названий на честь графа Альфреда фон Шліффена, німецького офіцера, який його розробив). Ця битва з'являлася в багатьох книгах про війну протягом століть, і ця книга не буде винятком.

Бретт Фрідман

ISBN 978-966-370-932-1

© Бретт Фрідман, 2017, 2023.
© Видавництво «КНТ», 2023.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
1. ПРО ТЕОРІЮ І ТАКТИКУ	10
2. ЗАВДАННЯ ТАКТИКА.	25
ЧАСТИНА І. ТАКТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ.	34
3. МАНЕВР	36
4. МАСОВІСТЬ	50
5. ВОГНЕВА СИЛА.	60
6. ТЕМП	72
7. ОБМАН	81
8. НЕСПОДІВАНКА	86
9. РОЗГУБЛЕНІСТЬ	90
10. ШОК	95
11. МОРАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ	103
ЧАСТИНА ІІ. ТАКТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ.	116
12. КУЛЬМІНАЦІЙНИЙ МОМЕНТ ПЕРЕМОГИ.	118
13. НАПАД, ОБОРОНА ТА ІНІЦІАТИВА.	122
14. КОМАНДУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ.	130
15. НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ГЕОГРАФІЯ	139
16. ПЕРЕТІНАЮЧИ МІСТ. Поєднання тактики зі стратегією.	148
17. ВИСНОВОК	159

ДОДАТОК А. Принципи планування	165
ДОДАТОК Б. Оперативний рівень війни.	174
ДОДАТОК В. Центр тяжіння	178
ДОДАТОК Г. Звичайна війна vs. партизанська війна	203
ДОДАТОК Ґ. Тренування та освіта.	212
ДОДАТОК Д. Дар Філіпа: організація тактично успішних збройних сил	218
ГЛОСАРІЙ.	229
ПРО АВТОРА.	231

ПЕРЕДМОВА

Ця книга – виправлення. Я шістнадцять років займався військовою тактикою і приблизно п'ять років вивчав стратегію. Останнє набагато легше, і не з очевидних причин. Студент, який вивчає стратегію, як тільки він усвідомлює важливість цієї концепції, має добре організоване поле, на якому він може посадити насіння свого інтелектуального розвитку. (Якщо не вказано інше, коли вживається чоловічий рід, маються на увазі як чоловіки, так і жінки). Борозни прямі і паралельні, плуг загострений і готовий, і навіть поля чітко визначені. Вивчення тактики не має такого простого вступу. Поля не видно, вони поховані під заплутаним підліском, колючими кущами та високими деревами. Хаотична суміш розрослої стратегічної теорії, густої доктрини і, звичайно, військової історії приховує глибинну природу тактики. На відміну від самої стратегії, вона не має організуючої структури, подібної до тієї, що описана в книзі Карла фон Клаузевіца «Про війну» (1976/1832). Ця робота є спробою створити таку структуру або принаймні її початок. Я намагався досягти цілей, які ставить перед будь-якою теорією теоретик:

Теорія виконає своє головне завдання – проаналізує складові елементи війни, точно розрізнить те, що на перший погляд здається злитим воедино, повністю пояснить властивості використовуваних засобів і покаже їхні ймовірні наслідки, чітко визначить природу поставлених цілей і висвітлить усі фази війни в ретельному критичному дослідженні. Теорія стає дороговказом для кожного, хто хоче дізнатися про війну з книжок; вона освітить йому шлях, полегшить його просування, розвине його судження і допоможе уникнути пасток.

Стратегічна теорія впорядковує те, що вивчає практик, навчаючи його не тому, що робити на війні, а тому, як думати про війну. Це те, що я намагався зробити не для стратегії, а для тактики, її підмножини. Наскільки мені відомо, спроби кодифікувати тактику в такий спосіб раніше не робилися. Більшість авторів, які писали про принципи ведення війни, в тому числі Фердинанд Фош, Дж. Ф. Ч. Фуллер та багато інших, намагалися перетворити тактичні ідеї на стратегічні принципи, а не на тактичні.

Я уникаю зосередження на технологіях з двох основних причин. Перша полягає в тому, що я згоден зі Стівеном Біддлом, що це поганий провісник перемоги (вище рівня окремої людини). Друга причина полягає в тому, що про взаємодію тактики і технологій можна було б написати цілі книги, і вони були написані. Сьогодні такі книги застарівають ще до того, як їх друкують. Застосування тактичних принципів, таких як представлені тут, до конкретних технологій – це роль доктрини, більшість з яких постійно оновлюється саме з цієї причини. Я не заперечую вплив технологій на тактику – я просто вирішив не зосереджуватися на цьому в цій книзі.

Клаузевіц вважав, що будь-яка теорія війни повинна враховувати її потрійну природу: запал і ворожнечу, ймовірність і випадковість, а також підпорядкування раціональному. Хоча ця робота не є теорією війни, я вважаю, що вона проходить цей тест: першість, яку я надаю моральній сфері, присутність ймовірності в усьому, а також підпорядкування тактики стратегії – це паралелі, які безпосередньо впливають з триєдності Клаузевіца.

Зважаючи на те, що тактика є водночас і основою, і служницею стратегії, неможливо побудувати чи обговорити теорію тактики без стратегії. Тому стратегічні ідеї подекуди зустрічаються в тексті там, де вони є доречними. Я вважаю, що таке поєднання необхідне, і воно підтримує ідею про те, що стратегія і тактика тісно пов'язані, але це не означає, що

тактична система не може бути розроблена. Вона може, але не у вакуумі стратегії. Це також слугуватиме для ознайомлення незнайомих читачів зі стратегічними концепціями. Це ще одна причина її обсягу. Ця робота є короткою за задумом. Вона призначена для читання насамперед фахівцями-практиками, але водночас є доступною і для нефаківців. Академіки і експерти мають підготовку і час, необхідні для оцінки довгого трактату, наповненого безліччю прикладів і контрприкладів. Капрали і лейтенанти не мають. Ця книга має стати простою, легкою, але корисною базою, яка слугуватиме такою певний час, поки капрал і лейтенант не стануть сержантами і полковниками, коли більш глибоке вивчення війни буде найкращим рішенням. Це вирішує проблеми, які я, озируючись назад, бачив як у своїй професійній підготовці як тактик – спочатку в піхоті, а потім в артилерії, так і в моїх академічних заняттях стратегічними дослідженнями. Я написав книгу, яку хотів би, щоб хтось вручив мені, молодому унтер-офіцеру, коли я готувався взяти на себе обов'язки офіцера.

В той час, як основою війни можуть бути безмежні фінансові ресурси, основою тактичної майстерності є спільний світогляд, який контекстуалізує і об'єднує доктрину, історію і досвід у збройних силах. Неможливо все стандартизувати, особливо досвід. Але можна прищепити військам спільний світогляд, який вони будуть використовувати для аналізу доктрини, історії і досвіду, який вони набувають. Ця книга не має на меті надати інструкцію, як перемогти в конкретній ситуації, а навпаки, представити загальний набір термінів і когнітивну основу для оцінки та аналізу минулих подій і планів на майбутнє. Це все, що може дати теорія, але жодна теоретична система не є бездоганною. Остаточну прірву між теорією і практикою ніколи не можна подолати. Перехід через неї – це обов'язково стрибок віри через небезпеку і страх бою. Ця система застосовується до тактики військових підрозділів, якими б малими вони не були, за винятком окремих одиниць,

будь то солдат, воїн, корабель чи літак. Тактика дуелі, на кшталт дуелі Бісмарка і Гуда, виходить за рамки цієї роботи. У сучасних дискусіях про тактику зазвичай використовують словосполучення « тактика, прийоми і процедури». Це прикро: перше слово має мало спільного з другим і третім, якщо взагалі має якесь відношення до них. У цій книжці йдеться лише про перше.

У побудові теорії тактики концепції – це крокви, а цвяхи і з'єднання – це обов'язково історичні приклади. При цьому я не є істориком. У цій книзі я використав праці багатьох видатних істориків, але не можу зарахувати себе до їх числа. Якщо я помилюся в інтерпретації історичних фактів, то це виключно моя провина, а не моїх джерел.

Теорія тактики має бути позачасовою і застосовною до будь-якої битви, будь-де і будь-коли. На певному рівні військові професіонали знають це вже багато років. Тактики постійно вивчають битву при Каннах відтоді, як вона відбулася на другий день серпня 216 року до н.е.; битва навіть послужила джерелом натхнення для Плану Шліффена: спроби Німеччини швидко і легко перемагати Францію в перші дні Першої світової війни (план був названий на честь графа Альфреда фон Шліффена, німецького офіцера, який його розробив). Ця битва з'являлася в багатьох книгах про війну протягом століть, і ця книга не буде винятком.

Я маю подякувати своїм батькам: моєму батькові Бобу Фрідману за те, що з чотирнадцяти років я користувався його великою бібліотекою з військової історії, а моїй мамі Джіджі Фрідман – за її ранні уроки письменницької майстерності. Ця книга не була б можливою без моєї дружини Ештон, яка, що найважливіше, не сміялася, коли я розповів їй про цю ідею, і ніколи не втрачала віри в неї після цього. Майор Джон Вілкінс, морська піхота США, поділився зі мною своїми знаннями з піхотної тактики, прочитав перший повний рукопис і був настільки люб'язний, що поставив мені задовільну оцінку при

перевірці на адекватність. Звичайно, я маю подякувати видавництву Військово-морського інституту за їхню постійну прихильність до військово-морської і військової літератури і за те, що вони вже вдруге дали мені шанс. У них працює чудова команда талановитих і добрих людей, особливо Гленн Гріффіт, Джуді Хайзе і Клер Ноубл.

Коли я був лейтенантом, один з моїх старших підлеглих написав у звіті про фізичну підготовку, що мені судилося стати інтелектуальним лідером у своїй галузі. Офіцер, який перевіряв, не погодився і заявив, що неможливо виявити таку рису в жодного лейтенанта. Це була просто правильна кількість віри та відсутність її, які об'єдналися в мотивацію. Таким чином, вони обидва зробили свій внесок у цю роботу.

Вищезгаданим старшим по звітуванню був майор Вейн Рікардо «Рік» Хант, морська піхота США. Він вийшов у відставку в 2009 році і відійшов у вічність у січні 2016 року. Спочивай з миром.

1 ПРО ТЕОРІЮ І ТАКТИКУ

Усім представникам «4-го покоління війни», які сьогодні бігають навколо і кажуть, що природа війни фундаментально змінилася, тактика є абсолютно новою і т.д., я повинен з повагою сказати: «Не зовсім так»: Александр Македонський не був би анітрохи спантеличений ворогом, з яким ми стикаємося зараз в Іраку, і наші лідери, які йдуть на цю війну, роблять своїм військам ведмежу послугу, не вивчаючи – або навіть просто не читаючи – тих, хто воював до нас. Ми воюємо на цій планеті вже 5000 років, і ми повинні скористатися їхнім досвідом».

—Генерал Джеймс Меттіс, морська піхота США, 20 листопада 2003 року

Ніколи не було справжнього теоретика тактики. Хоча гіганти стратегічної теорії торкалися тактики, їхня увага завжди була зосереджена на стратегії. Тактика загалом вважалася занадто технічним предметом для теорії, а механістичні переміщення військ і матеріалів – занадто науковими, щоб повернути увагу теоретика.

Але тактики вважають інакше. Кажуть, що війна – це і мистецтво, і наука. Тактик знає, що він митець. Вірогідність і випадковість, притаманні війні, та всепроникні моральні чинники не піддаються методам науковця. Звичайно, наука має місце на полі бою. Снайпер розраховує швидкість і напрямок вітру, плануючи свій постріл. Кулеметник знає, як далеко можуть пролетіти його кулі і бути ефективними. Артилерист використовує балістику, щоб спрямувати снаряд прямо і точно. Але застосування цієї науки потребує мистецького підходу. Художник не створює свої пензлі чи полотно, але він перетворює науку, що стоїть за їх виробництвом, на мистецтво.

Тактик не є техніком, якими б технічними не були його інструменти.

У своїй майстерності тактик може спиратися на три джерела: доктрину, власний досвід і досвід інших, отриманий завдяки вивченню військової історії.

Як мистецтво, тактика не піддається кодифікації. Військові організації намагаються кодифікувати тактику в доктринальних посібниках, які являють собою не більше, ніж технічні переліки конкретних тактичних прийомів для конкретних ситуацій. Доктрина використовується як збірник правил, але, як сказав прусський теоретик Карл фон Клаузевіц: «Шкода солдата, який повинен повзати серед цих клаптиків правил, недостатньо хороших для справжнього розуму, які геній може проігнорувати або посміятися над ними». Чого не вистачає військовій доктрині, так це контексту, а контекст – це все для тактика. Доктрина, однак, не може бути створена для кожної ситуації і кожної місцевості, де можуть бути застосовані збройні сили. Доктрина корисна тим, що це тактичні принципи, застосовані до конкретної зброї, технології і структури конкретної військової організації в конкретній ситуації.

Власний досвід тактика іноді є найнадійнішим орієнтиром, але людина може набути лише певний досвід, а тактик-початківець позбавлений цього ресурсу. Військова історія може виступати в ролі дублера, і ми маємо тисячі років минулого досвіду, з якого можна черпати, але як тактику засвоїти і досягти істинного розуміння цих різних джерел?

Відповідь – теорія. Ефективна стратегічна теорія може дати нам спосіб перевірити і проаналізувати те, що не може бути перевірено за допомогою наукового методу. Ми не можемо відтворити, наприклад, Наполеонівські війни і змінити ту чи іншу змінну, щоб перевірити, чи ця змінна є вирішальною для результатів, чи ні. Чи були війни результатом суспільних змін у Франції, чи продуктом самого Наполеона? Жодна лабораторія не може відтворити умови, необхідні для перевірки цього

питання. Ми можемо, однак, зробити обґрунтоване припущення, а потім перевірити його на основі теоретичних знань, що, звісно, є неповноцінним замінником такої лабораторії. За словами Дж. К. Вайлі, «[теорія] – це впорядкована раціоналізація реальних або передбачуваних закономірностей подій... [яка може] допомогти практикові розширити своє бачення у впорядкований, керований і корисний спосіб – а потім застосувати його до реальності, з якою він стикається». Якщо доктрина, історія і досвід – це три цеглини, з яких практик може побудувати свою майстерність як техник, то теорія – це розчин, який скріплює їх разом.

Така організація та визначення термінів, концепцій та ідей є звичайною справою у спільноті розробників стратегічних теорій, і такі теорії є легкодоступними. Тактична ж теорія поки що залишається безформною, хаотичною і непослідовною. Зазвичай вона зводиться до переліку принципів. Кожна військова організація, схоже, має свій власний список принципів, яким надає перевагу. Однак тактик знає, що ці принципи не є непорушними. Деякі з них можуть бути суперечливими, якщо їх застосовувати одночасно, а інші можуть змінюватися в залежності від географії, ситуації, контексту і, звичайно ж, стратегії. Більшість військових кажуть, що принципи не призначені для того, щоб бути контрольним списком, коли вони представлені в доктрині, але новобранці і курсанти продовжують запам'ятовувати їх як такі.

Однак, перш ніж розглядати тактичну теорію, необхідно почати з основи стратегічної теорії. Клаузевіц поділяв війну на тактику, власне бойові дії між протилежними військовими силами, і стратегію, яка є загальним планом використання тактичних дій для досягнення цілей, визначених політикою. Кожна тактична дія робить свій внесок у загальний хід війни. Стратегія виступає сполучною ланкою між тактичними суб'єктами (збройними силами) і бажаним політичним кінцевим станом суб'єкта, якому ці сили служать. Стратегія

часто виражається як організація цілей, шляхів і засобів. Таким чином, тактика підпорядкована стратегії, хоча міст має бути двостороннім, де зворотній зв'язок від тактичних гравців впливає на рішення політиків. Хороший приклад стався під час війни в Іраку, коли стратегічні проблеми спонукали американських політиків змінити тактику збройних сил США в Іраку, запровадивши операції проти повстанців, викладені в новій доктринальній публікації FM 3-24 «Протидія повстанцям». Бажаний політичний кінцевий стан, більш стабільний Ірак, вимагав модифікації способу, в який тактичні гравці діяли, обирали і застосовували тактику на театрі військових дій.

Тому поділ на стратегію і тактику є теоретичним: справжнього поділу не існує, оскільки стратегія складається з тактики, а тактика обирається або змінюється на основі стратегії. Або, принаймні, вона має бути обрана на основі стратегії. Тактика, яка не слугує стратегії, в кращому випадку є марнотратною, а в гіршому – контрпродуктивною. Справжній поділ лежить між дійовими особами, між солдатами на місцях і керівництвом у вищих ешелонах влади або навіть по всьому світу. Тактик зобов'язаний обирати тактику, яка слугує стратегії, а стратег зобов'язаний розробити чітку, реалістичну і відповідну стратегію, якою тактик керуватиметься у своєму виборі. Битва, як казав Клаузевіц, є найефективнішим способом перемогти, але це лише «засіб для досягнення мети». Тактик повинен завжди пам'ятати про мету, використовуючи засоби.

Динаміка стратегії і тактики Клаузевіца дає нам спосіб мислення про війну, а пруському стратегу – засоби для дослідження стратегії. Його метод мислення про війну пережив понад століття і досі залишається домінуючою теорією в стратегічних дослідженнях. Для тактики не існує реального еквіваленту. Хоча всі видатні теоретики стратегії, безумовно, обговорювали тактику, їхня увага завжди була зосереджена на стратегії. Стратегія має багато матеріалів, з яких стратег може

почерпнути розуміння, тоді як тактика є погано організованою сферою.

Тактика є настільки аморфною наукою, тому що їй бракує загальноприйнятої теорії. Наприклад, ідеї Клаузевіца щодо тактики значною мірою застаріли і затьмарені його монументальними стратегічними ідеями, викладеними в «Про війну», незважаючи на те, що він вважав, що легше сформулювати теорію для тактики, ніж для стратегії. Причина цього криється у використанні теорії: «Теорія виконає своє головне завдання, коли вона буде використана для аналізу складових елементів війни, для розрізнення того, що на перший погляд здається злитим, для повного пояснення властивостей засобів, що застосовуються, і для показу їхніх можливих наслідків, для чіткого визначення природи цілей, які ставляться перед нею, і для висвітлення всіх фаз війни в ретельному критичному дослідженні. Тоді теорія стає путівником для кожного, хто хоче дізнатися про війну з книг; вона освітить йому шлях, полегшить його просування, розвине його судження і допоможе йому уникнути пасток».

Іншими словами, теорія виступає як парадигма: прийнятий спосіб мислення про предмет. Вона забезпечує ту абстрактну лабораторію, яку неможливо створити в реальності. Стратегічна теорія допомагає стратегу оцінювати військову історію, ситуації, з якими він стикається, та інформацію, отриману з досвіду. Тактик також потребує такої системи, щоб допомогти йому вивчати історію, доктрину і власний досвід. Існує велика кількість теорій про війну, але мало що можна сказати про теорію ведення війни, яка «охоплює все, що стосується бойових дій». Більшість праць з військової теорії дивляться на сферу тактики з гірських вершин стратегії. У цій роботі все навпаки. Вона огляне поле бою, але також опише погляд на навколишні стратегічні висоти.

Книги, які можуть вас зацікавити

Військові операції:
оперативне мистецтво
та військові дисципліни

Мислення розвідника.
Як припинити
обманювати себе й
побачити найкраще
рішення

Кишеньковий довідник
піхотинця

Підготовка тактичних
груп (відділення,
взвод). Альбом схем та
методичних матеріалів

Принципи ведення
війни

Як перемогти на полі
бою. 25 ключових
тактик усіх часів. З 28
планами ведення бою

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт →](#)